

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր: — Բաժանարարութեան պայմանք են Պօլսոյ եւ Գաւառաց համար, բարձրագոյնը ծախքը միասին 50 դր: — Վնջումներն մէկ քառորդ օգով, ոսկի: — Ձեռքէ կը ծախուի 40 փարայի: — Ո եւ Է գիր եւ նամակ պէտք է ուղղել տո Տէր-Խմբագիր Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ, Մ. Սարգեան տպարանը, Մէրնան չորս փութակէ մէջ մէկ շաբաթ օր շուրջ Բաշախ Էփէնտի խան քիւ 20:

1889

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

(Շաբ. նախորդ թիւէն)

(*) Սոյն կրթական ընդհանուր պատկերացոյցէն վերջն մեր առջև կը պարզուի հովուական կենաց աննախանձելի չըսեմք ողբալի վիճակը: Շատ դաւառներ թափուր առաջնորդներէ՝ հովուական խրնամքէ եւ այցելութենէ զուրկ մնացին: Այս թափուր վիճակ պատճառ եղաւ կաթողիկոսութեան եւ բողոքականութեան դաւառաց մէջ տարածման: Հազիւ մի քանի դաւառներ օրինաւոր առաջնորդ ունին: մեծ մաս մը առաջնորդական տեղապահներով կը կառավարուի, փոքր մաս մ'ալ գրեթէ քահանայներով: Որքան եկեղեցականաց անխուժութիւնը հովուական պաշտօն ընդունելու մասին, նոյնքան առաջնորդաց խախուռ եւ անկայուն վի-

() Մանօթ. նախորդ թիւով հրատարակեալ Ազգային Տեսութեան մէջ անուշադրութեամբ տպագրական խռոր սխալ մը սարգած ըլլաւով, վերջին մասը ըստ իսկուցանք վերստին հրատարակել:

ճակը պատճառ եղած է դաւառաց անհովիւ մնալուն: Պօլսէն հազիւ մի կամ երկու օր հեռաւորութիւն ունեցող վիճակներ առանց առաջնորդի կը մնան դեռ, յորմ կը գտնուին Զմիւռնիա, Ռոտտոթոյ, Տրապիզոն, Պանտրմա եւ այլն: Իսկ Տարօն, Վանպուրական, Բաղէշ, Տիգրանակերտ եւ այլ կառերու դաւառներ մի կամ երկու տարիէ ի վեր առաջնորդէ զուրկ կը գտնուին, եւ այս ընթացքով առաջնորդի երես տեսնելիք չունին: Մեր եկեղեցականք եթէ կը վարանին ընդունելու ու եւ դաւառի առաջնորդական պաշտօն, քիչ չառ իրենց իրաւունքներն ունին: Երբեք եթէ առաջնորդական վիճակներն բարւոք կազմակերպութենէ բոլորովին հեռի լինելով անբաւական եղած են առաջնորդի մը պիտոյից գոհացում տալու, այսպէս որ չառ տեղեր առաջնորդ անօթի կամ անսուղ մնալու կը դատապարտուին: Թեմերն այնքան փոքր են եւ ժողովուրդն սակաւաթիւ որ առաջնորդ մը իւր օրական պարէնն հայթայթելու անկարող կը լինի: մանաւանդ այնպիսի տեղեր որոց ժողովուրդն ժլատ է եւ ազա՛հ: Մեր վանքերն ընդհանրապէս վիճաք կեն պայտուած լինելով եւ առանձին վանահօր ու միաբանութեան մը իրաւասութեան ներքեւ դրոշմուելով, առաջնորդական պիտոյից գէթ մասամբ իւրեւելապատելէ հեռի են: հետեւաբար դաւառի մը առաջնորդը երբեմն չորաբեկ հացի կը կարօտի, իսկ վանքի մը վանահայրն ու միաբանութիւնն համարանուութեան պարտականութենէ զերծ, խոր-

դալով, գիրանալով և ստուարանալով կանցնէ իւր ժամանակն զոր պարտաւոր էր նուիրել եկեղեցական և ազգային ծառայութեանց:

Անցեալ շրջանի մէջ Պատրիարքական կարևոր ընտրութիւնք կատարուեցան: Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան երեք ու կէս տարուան պաշտօնավարութենէ վերջը թօթափեց Կ. Պօլսոյ Պատրիարքական լուծը և խնդրեց Ազգ. Ժողովէն որ Երուսաղէմի Պատրիարքական ընտրութեան Մաղպաթան ստորագրէ: Սոյն Մաղպաթան տէրութեան մատուցուելով ընդունուեցաւ Տ. Յարութիւն Սրբազանի հրաժարականն ի Պատրիարքութենէ Կ. Պօլսոյ և հաստատուեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքական ընտրութիւնն: Տ. Յարութիւն Սրբազան առանձնացաւ յԵրուսաղէմատուն: Կրօն. և Քաղ. Ժողովք միանալով ընտրեցին Պատրիարքական Տեղապահ մի ըստ Կայսերական Իրատէի. ընտրեալ անձը՝ Տ. Սիմէոն Արք. Եպիսկոպոս լուիկ միջիկ պաշտօն վարեց երեք ու կէս ամսոյ չափ և յաջողեցաւ սուղ միջոցի մէջ կատարել Պատրիարքի ընտրութիւնն: Երկու զօրաւոր կուսակցութիւնք իրարու բաղխեցան Ազգ. Ժողովոյ մէջ. երկուքն ալ ունէին իրենց ընտրելին, Բարթողիմէոս և Նար-Պէյ Սրբազաններն, քուէարկութիւն կատարուեցաւ, սակայն և ոչ մին ստացաւ բացարձակ քուէից առաւելութիւն, ուստի ընտրութիւնն մնաց համեմատականի: Մինչ այս մինչ այն մի քանի երեսփոխանք օգտակար դատեցին երրորդ անձի մը վրա՝ միաբանիլ թողլով երկու ընտրելիներն որ արդարութեան համաձայն չէր, և երրորդ մը ընտրել Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ: Այս անձն եղաւ Ալմեն. Տ. Ալքըբեան Սրբազան որ ստուար մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ Պատրիարք սեպտեմբեր 29ին և որ ժողովրդական ընդհանուր համակրութեամբ մտաւ ի Պօլիս և բաղմեցաւ ի Քահ Պատրիարքական և ձեռնարկեց իւր պաշտօնին: Ն. Սրբազանութիւնն որ ուսեալ եւ գրագէտ եկեղեցական մ'է, անշուշտ ճանչցած է Ազգին ցաւերն ու վէրքերն և իրազեկ անոնց դարմանին. ուստի իրաւամբ մեծ գործեր կոպասեմք Ն. Սրբազանութեանէն:

Երուսաղէմի պարտուց խնդիրն մերթ կեանք կ'առնու, մերթ կընուազի. ստուգուած է վերջապէս որ շուրջ 45,000 ոսկւոյ գումար մը գանձուած է գաւառաց մէջ որմէ 5 6 հազար ոսկի յանձնուած է ազգին: Կը մնայ տակաւին 37-38 հազար ոսկւոյ գումար մը որ պիտի յանձնուի ազգին, այս հաշուէն դուրս հանելով 6-7000 ոսկի պագայէ: Ըսել է Երուսաղէմի պատկանեալ գումարը ընդամենը 31,000 ոսկիի կը յանգի: Տ. Յարութիւն Սրբազան որոյ սիրան ու հոգին Երուսաղէմ է,

աշխատեցաւ տգնեցաւ ինչպէս Երուսաղէմի վերաբերեալ խնդրոց նոյնպէս և այս հաշուական կարևոր խնդրոյն կարգադրութեան համար և յաջողեցաւ վերջապէս սոյն հաշիւներն գլուխ կապել գանձուց նախարարութեան հետ և հետզհետէ հէվալէներ ստանալ ի հաշիւ Երուսաղէմայ պահանջից, ինչպէս ստացաւ հէվալէ մը Պէրութի վրայ: Յուսով եմք որ սոյն հաշւոյն առ կախ մնացած մասն ալ սուղ միջոցի մէջ կը կարգադրուի և Տ. Յարութիւն Պատրիարք կը վերադառնայ յիւր Աթոռն: այնքան կը սիրէ ու կը պաշտէ զԵրուսաղէմ և Սրբազան տեղիքն: Կարգն եկաւ ըսելու թէ Ն. Սրբազանութիւն Յոպպէի մէջ 3000 ոսկի խարճելով մի քանի խոշոր կրպակներ շինելէ զատ, Երուսաղէմ Կարկուռեան հողին վրայ ալ տուն և կրպակ շինելու յաջողեցաւ իւր անձնական ծախիւք, ընդամենը 4,500 ոսկւոյ գումար մը: Արդի ժամանակիս մէջ այսպիսի գումարներ ազգին ու եկեղեցւոյն սիրոյն և օգտին համար նուիրողք այնքան սակաւաթիւ են որ Տ. Յարութիւն Սրբազանի ըրածն մեծագործութիւն կրնայ համարուիլ, ինչ որ շատերու քով կը պակսի թէ և նիւթական բարւոք վիճակի մը տէր լինին:

(Շարունակելի)

Տիգրիսի Տ. Սահակ քահանայն հրատարակած է երկու հատոր դասագիրք: Կրօնի հեղինակ Տէր Հայրն իր գրքէն մի օրինակ յղած ըլլալով Տ. Մեղքիսեդեկ Սրբազանի, Նորին Սրբազանութիւն գրած է առ հեղինակն հետեւեալ նամակը:

ՀԱՅԵԶԻՐՈՆ

Տ. Սահակ քահանայ Սահակեանց

Ի Տիգրիս

Սիրելի Տ. Սահակ,

Նուէր զրկած էիք ինձ Ձերնոր հրատարակած գրաւոր երկերէն «Սրբազան Պատմութիւն Հին-Ուխտի» աշակերտաց և աշակերտութեաց համար:— մի քանի խօսք հայ կրօնուսոյցներին-դասագիրք կրօնի ուղեցոյց հայ կրօնուսոյցների համար»:

Անպատում ցնծութեամբ կարդացի Ձեր երկասիրութիւններն, որոց թէ նպատակն գովանի է, և թէ պարունակութիւնն՝ քաղցր:

Գովանի է նպատակն, վասն զի նուիրուած է ի հոգւոր սնունդ հայ մանկութեան, որ կարօտ է այդ կաթին, այդ սննդեան: Նուիրուած է հայ կրօնուսոյցին, որ պէտք ունի օժանդակութեան,

այնք ունի առաջնորդութեան՝ ուրախութեամբ կրելու այն լուծն, որ քաղցր է և թեթեւ միայն այն ժամանակ, երբ գիտակցութեամբ է և սիրով:

Քաղցր է՝ նաև Ձեր երկասիրութեանց պարունակութիւնն, վասն զի Ս. Գրոց հիման վրայ, Ս. Գրոց ուղղութեամբ և հոգւով պատմուած և աւանդուած են թէ՛ ուսանողի դասերն, և թէ՛ ուսուցանողի հրահանգներն: Տարակոյս չկայ բնաւ թէ այն կրօնական դասագրքերն, որոնք Ս. Գրոց բնագրին ոճն ու հոգին կը պահպանեն, միշտ արդիւնաւոր են ուսման և ուսուցման համար: Վասն զի Աստուծոյ խօսքն իւր յատուկ լեզուն ունի, և իւր ազդելու յատուկ եղանակն, կամ աւելի պարզ ասել՝ Աստուծոյ խօսքն՝ Աստուծոյ իմաստութեամբ կը բացատրուի, և ո՛չ երբեք մարդկային ճարտարմտութեամբ կամ իմաստութեամբ:

Մեծ ուրախութիւն է տեսնել, սիրելի Տ. Սահակ, որ ձեր դասագրքի պարունակութիւնն՝ մի անընդհատ յեղյեղումն է աստուածային խօսքերու, որով միշտ կը նորոգին, միշտ կը բեղմնաւորին և արթնութեան, սրբութեան ու յստակութեան մէջ կը մնան թէ՛ աշակերտողի և թէ՛ ուսուցչի յիշողութիւնն, սիրտն ու միտքն: Իսկ կամքն խոնարհութիւն զգենով՝ կը հպատակի աստուածային կամաց, մարդոյ կեանքը ցոլացումն կը լինի աստուածային լուսոյն, և այսպէս կը փառաւորի երկնաւոր հայրն: Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մանդկան, որպէսզի տեսցեն զգործս ձեր բարին, և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր, որ յերկինս է: (Մատ. Ե. 16)

Մեծ ուրախութիւն է տեսնել, որ յաճախ շեշտուած է Դասագրքին մէջ Արարչին և արարածոյն մէջ եղած կապն, որ օղ ընդ օղ շարամանուած է պատմական անցքերով, հրաշքներով, նահապետաց և Մարգարէից կենաց օրինակներով ու իղձերով, ընտրուած ժողովրդի հեռանալով ու դառնալով, Աստուծոյ արդարութեան մրրիկներով ու հաշտութեան ծիածանով, Աստուծոյ բարկութեան որոտումներով ու փայլակներով՝ և գթութեան պատգամներով ու պատուիրակներով, այնպէս որ ամեն մի դասի, ամեն մի հրահանգի մէջ անընդհատ կ'երևին Արարիչն և արարածն, մարդն՝ իւր տկարութեամբ, Աստուած՝ իւր կարողութեամբ, մարդն իւր անհնազանդութեամբ, Աստուած՝ իւր արդարութեամբ, մարդն իւր զղմամբ, Աստուած՝ իւր ներողութեամբ, մարդն իւր ապաւինութեամբ, Աստուած՝ իւր օգնութեամբ, մարդն իւր հաւատարմութեամբ, Աստուած՝ իր պաշտպանութեամբ, մարդն իւր հաւատով, Աստուած՝ իր խոստումով, մարդն իւր յուսով, իւր ակնկալու-

թեամբ, Աստուած՝ իր սիրոյ հեղերով, իւր որդւոյն զոհմամբ:

Այն կրօնական Դասագրքերը կամ գրքերն, որոց նպատակն է Աստուծոյ կամաց բացատրութիւնն և մարդկային կամաց հնազանդութիւնն այդ արարչական կամաց, նոքա Ս. Գրոց բաղմարեղուն արմատին վրայ բուսած ոստեր են, որոնք միշտ պտղաբեր են: Իսկ այն դասախօսներն կամ դաստիարակներն՝ որոց անդուլ ջանքն է մանկանց կրօնական ու բարոյական զգացումներն արծարծել և աստուածային սիրոյ ջերմութեամբ ու իմաստութեան լուսով վառել, բորբոքել այդ մատաղ հոգիներն, այդ դասախօսներն ընտրած են մասն բարի, և են ուռ, հաստատեալ յՈրթն ճշմարիտ Յիսուս, որ ասաց. «Ես եմ որթ, և դուք՝ ուռ, որ հաստատեալ է յիս և ես ի նա, նա բերէ պտուղ յոյժ, զի առանց իմ ո՛չ կարէք առնել»: (Յով. ԺԵ. 5)

Շատ ուրախալի է, սիրելի Տ. Սահակ, որ դուք ո՛չ միայն կը գրէք, այլ և կը դասախօսէք, ինչպէս որ դասախօսած էք Ձեր դրածներն Ներսիսեան Դպրանոցի մէջ: Այն անուամբ և արդեամբ սուրբ յարկին տակ, ուր 30 տարի առաջ կը հընչէր Ս. Գրոց քաղցրալուր պատգամն, Աւետարանի փրկարար բարբառն՝ նոյն ոգեւորութեամբ և ուղղութեամբ, զոր «մի քանի խօսքով» և շնորհալի կերպիւ պարզած էք ձեր դասագրքի յառաջաբանին մէջ: Ո՛հ, երանի թէ այդ ձայնն, այդ բարբառն միշտ հնչէր Հայոց բոլոր վարժարաններուն մէջ:

Երանի՛ թէ ամեն մարդիկ զգային այն «ձգողութեան օրէնքն», որ կայ Աստուծոյ և մարդոյ մէջ. և հաստատ հաւատային, որ մարդոյ սիրտն՝ մի միայն Աստուծով և Աստուծոյ մէջ կարող է խաղաղութիւն գտնել:

Երանի՛ թէ ամեն դասախօսներ, ասեմ նաև, ամեն հոգեւոր հովիւներ, իմանային, որ կրօնն ամբողջովին սէր է, կրօնի ուսումն՝ մի սիրոյ հաղորդակցութիւն է սրտէ ի սիրտ, և նոքա են միայն ճշմարիտ ուսուցիչներ, որոնք ինքնին սիրոյ և ճշմարտութեան տիպար են, որոց սիրտն լցուած է Աստուծոյ թագաւորութիւնն յառաջացնելու սիրով, և որոց խօսքն, կեանքն ու շարժումն իսկ մի ցովմունք է այդ սիրոյն: Վասն զի, ըստ Աւետարանի, օրերն է ամենամեծ գիտութիւն, ամենաբարձր իմաստութիւն: Արդարեւ սովորաբար կ'ասեն թէ՛ «ճանաչելն է սիրելու միջոցը»: Բայց աւելի ճշմարիտ է ասել թէ՛ «պէտք է սիրել՝ ճանաչելու համար»: «Ամենայն որ սիրէ՛ ճանաչէ զԱստուած, և որ ոչն սիրէ, ո՛չ ճանաչէ զԱստուած, զի Աստուած սէր է»: Ա. Յով. Դ. 7—8)

Երանի թէ կրօնի ամեն դասախօսներ՝ Ս. Գիր-

քան ձեռքն առած ժամանակ զգային թէ, ինչքան բարձր է իրենց կոչումն, իրենց պատիւն, որ Աստուծոյ կողմէն պիտի պատգամաւորին, Աստուծոյ խօսքն պիտի հաղորդեն, ամենաբարի Հօր Կտակն պիտի բացատրեն, որուն մէջ բաշխուած է Աստուծոյ սէրն, Բարութիւնն, ոգորմութիւնն, և նոքա միայն ժառանգորդ են, որոնք կ'զգան թէ՛ որդիք Աստուծոյ են, կ'զգան թէ՛ պարտին կատարեալ լինիլ, որպէս կատարեալ է երկնաւոր Հայրն:

Ո՛հ, երանի՛ թէ երկիրս լցուէր աստուածային գիտութեամբ, ինչպէս ծովն լցուած է ջրով՝ ըստ հրեւոյական մարգարէութեան. «Լցաւ երկիր ամենայն՝ գիտութեամբ Տեառն իբրեւ զջուրս բազումն, որ ծածկեն զծովս»: Եսայի ԺԱ. 9)

Կը մտախոհեմ, սիրելի Տ. Սահակ, որ ամենաբարին Աստուած աշակից լինի Ձեզ՝ Ձեր գրաւոր և բանաւոր աշխատանաց մէջ, օրհնէ և զօրացնէ քաղաքիդ բարենպատակ ընկերութիւնն, որ տըպագրութեան կուտայ և հասարակաց բաժին կը չինէ օգտակար երկասիրութիւններն, օրհնէ ուսուցիչներն, որոնք սպասաւոր և մատակարար են սիրոյ և ճշմարտութեան, օրհնէ և զօրաւիգն լինի նաև Հայ աշակերտներուն և աշակերտութիւններուն, որպէսզի ընդ զարգանալ հասակին՝ աճին և զօրանան, ի իմաստութեամբ և Աստուծոյ շնորհքն միշտ լինի իրենց վրայ:

Սոյն փափաքով և խնդրուածով
ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՑ

28 Նոյեմբեր 1888

ԳՐԶԸԼ-ԹՕՓՐԱԳ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՃԱՆԱԳԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Այլ և այլ ստիպողական արգելքներով չը կրցի շարունակել «Ճանապարհորդական նկատողութիւններս», և տակաւին չը պիտի կրնամ գրել «Արաբկիրու և Մատենի» վրայ, վասն զի մի քանի վիճակագրական տեղեկութիւնք կը պակսին, որով ստիպուած եմ յետաձգել զայնս և սկսիլ Բալուէն և Մալաթիայէն:

Նախ և առաջ պարտիմ հրատարակեալ մի քանի յօդուածոցս պակասն լրացնել որ անզգուշութեամբ մոռցուած են:

Սերաստիոյ վրայ գրուածոցս մէջ մոռցուած էին հետեւեալ մեծատուն ազգայնոց անուանքն, որոնց մէջ կը գտնուին ազգասէր, կրթասէր և գործունեայ անձինք. Պ. Պ.

Պաքալեան եղբարք, Մեծմօրուքեան հաճի Ոսկան, Մանուկ Պողոսեան, Խաչատուր Թանտըրճեան, Շահինեան եղբարք, Անդրանիկ Վարդանեան, Տօքթօր Յ. Շիրինեան, Յակոբ Աֆիօսեան, Յակոբ Մեսիկեան, Տիգրան Թաշճեան, Նշան Անդրէասեան, Դաւիթ Գրքմըղեան, Մըկըր Քարնէտողեան, Ոսկան Մերուկեան, Զուդասըղեան եղբարք, Քէջէեան եղբարք, հաճի Պետրոս Տէրպապեան, Պոյաճեան Մանուկ, Թորան Տէրօհանեան, Յարութիւն Անտուրեան, Տէրպապեան հաճի Սերոբ, Յովհաննէս Փանոսեան, Սերոբ Շամլեան, Նազարէթ Փօթուրեան, Սիմօն Քիւրքճեան, Մովսէս Կամեացեան, Աճէմեան եղբարք, Տէրպապեան Օհան և Նշան եղբարք, Նշան Պալեօղեան, հաճի Միքայէլ Մօղեան, Քամպուրեան Միքայէլ, Յովակիմ Վարժապետեան, Փանպուրճեան եղբարք, Տօքթօր Գ. Սիւնի, Պոտոսեան, Առաքելեան, Մէլիքեան, Տիւշեկեան, Սըրմապըլըքեան, Պուտախեան Օտապաչեան, Ստամպօլցեան, և այլն:

Սերաստացիք այժմ ունին Մուշեցի Արժանապատիւ Յովհաննէս վարդապետն, որ լաւ քարոզիչ, Աստուածաբանութեան տեղեակ, կրօնասէր, աշխոյժ մի անձնաւորութիւն է, որպէս կը վկայեն Սերաստացիք. ամեն կիւրակէ երկու ժամէն աւելի կը խօսի եկեղեցւոյ բեմէն առ ժողովուրդն բարեպաշտ, Աւետարանի և Աստուածաշունչի վրայ բացատրութիւններ, տալով ժողովրդեան հասկանալի լեզուաւ:

Քարբերդի յօդուածիս մէջ մոռցած էի նաև յիշել Մեծատանց կարգէն Միսաքեան Պողոս և Նշան Արփիարեան էֆէնտիները, որ բնիկ Ալինցի Միսաքեան և Արփիարեան հարազատ սերունդներն են:

Պողոս էֆ. իւր կրթութիւնը Պօլսոյ մէջ առած, վկայեալ փաստաբան մ'է, գործունեայ և անկեղծ ազգասէր մ'ըլլալով Քարբերդու Քաղաքական ժողովոյ Ատենապետութեան փափուկ պաշտօնն կը վարէ ամենայն յաջողակութեամբ. այս ընտանիք ունի բազում կալուածներ նոյն իսկ Բալուայ մէջ:

Նշան էֆ. ևս ունենալով ինքնածին հանճար մը, Քարբերդի ժողովրդեան համակրանքն իրաւամբ գրաւած է, և Թաղապետական ժողովոյ անդամութեան կարեւոր պաշտօնն կը վարէ:

* *

ԲԱԼՈՒ

Բալու եփրատայ (Արածանի ափանց վրայ չին-

ուած 3000 փուն ունեցող Հայաստանի հին քաղաքներէն մին է. ունի բազում այգիներ հայոց պատկանող և պարտէզներ թւքաց. դիրքը անճոռնի, ցած և ապառաժային, չընկալած լեռանց շղթաներով և անուանի Սուրբ Մեսրոպայ բերդով. օդն ու ջուրն ոչ առողջաւետ, փողոցներն և շէնքերն խիստ անկանոն. թուրք բնակիչը տըգէտ ու բարբարոս են, մեծ ու փոքր միշտ ղենեալ կը շրջին, մէջքերն զաշոյնը անսպաւառ է, որոնց ծայրը մինչ թերթին կը հասնի... ոճրագործութիւնք սովորական գարձած են, օր չըլլար որ գէպը մը չը պատահի. հայերն ևս տոգէտ ու անքաղաքավար են, անմիաբանութեամբ կ'աշխատին զիրար ոչնչացնել...:

Եթէ սոյն քաղաքի մէջ բարեկարգութիւն մտցուի և օրինաց տրամադրութիւնները անխաղախ պաշտօնէից ձեռամբ խստիւ գործադրուին, աւելութեան ստացած հասոյթը կը կրկնապատկուի ու ժողովուրդն հանգիստ և անվախ կ'ապրի. ապահով կը լինի իւր կենաց, բնչից և պատւոյն պահպանութեան:

Բարեկարգութեան միջոցները, որուն համայն բնակիչը ակնկալու են, խիստ դժուար կ'իրագործուին. Նախ՝ Բալու Տիգրանակերտի պատկանելի գաղերով Բարբերդի կցելու է, այս կերպով կուսակալութեան ուղղակի հսկողութեան ենթարկուած կը լինի, վասն զի Բալուէ Տիգրանակերտ երեք օր, իսկ Բարբերդ մէկ օր է. երկրորդ՝ կառավարութեան պաշտօնէից ընտրութեան մեծ հոգւանիլ և տեղացիներէ չ'ընտրել. Երրորդ՝ թղթատարութեան և հեռագրական ճիւղ մը հաստատել:

Սահմանադրութիւնն գործիք մ'եղած է «չօրպաններու» և առաջնորդին ձեռքը. որպէս թէ սահմանադրական ժողովներ ունին, ամիրայական ձեռն տակ կը շարունակեն իրենց կամքերն կատարել, առաջնորդարան համարուող սենեակ մ'ունին ուր նստելու համար մարուր «մինտէր» մը (ամինտէր» և ոչ աթոռ) իսկ չունին... առաջնորդարանին այս խղճալի և տխուր վիճակը առաջնորդը և «չօրպան» գուցէ իրենց պատիւ համարեն... ափսոս և ամօթ:

Դպրոցի վրայ խօսիլ բոլորովին աւելորդ պիտի սեպէի, եթէ մի քանի ազգասէր ու կրթասէր անձանց չնորհիւ այս վերջին օրերս չը կազմուէր մի երկսեռ վարժարան, որուն յառաջդիմութեան 'ի սրտէ կը ցանկամ. ինչպէս մասնաւոր նամակներով պտուղած եմ, կրթութեան գործին զոհողութեամբ աշխատողներն եղած են հետեւեալ ուսեալ, ազգասէր և գործունեայ էֆէնտիները:

Վարդան էֆ. Վարդանեան, Բնիկ Չմկաժակցի, այժմու Սանտրք էմինի գաւառին:

Ղազարոս էֆ. Եաղըճեան, Բնիկ Չմկաժակցի, վաճառական և նախորդ Սանտրք էմինի գաւառին:

Նազարէթ էֆ. Արփաճեան, հարուստ կառավար, Բնիկ:

ՏՕՔԹԻՕՐ Կ. Յ. ՓԱՇԱԵԱՆ

27 Դեկտ. 1888, Տիվրիկ

(Շարունակելի)

ԴԱՇՆԱԿ ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ԳԻՐԳ Ա.

Ա.

ՍՈ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Բարի եկար, նորեկ տարի,

Արդեօք ծոցերդ են լեցուն

Պէս պէս պտղովք, մրկովք բարի

Եւ օրերով մպտագոյն:

Որչափ խնդում ունիս երես

Եւ առատ ձեռք մեղ համար,

Ձի քու ձաղեր կշռայունես

Բերած բարեօքդ անհամար:

Այսպէս եկու՛ր առ մեզ տարի,

Բայց ընծայներդ չի մոռնաս

Իմ գրպաններ լայն չինեցի

Բայց բարիքներ են պակաս:

Լեցու՛ր ստակ իմ հօր քրտակ

Որ ինձ գընէ ուսելիք,

Տու՛ր անոր կեանք և սիրտանք,

Ապրուստ վիճակ խաղաղիկ:

Պարգև առատ ից միշտ աշնան

Ամեն տարի ի քո եկ

Իմ գրպաններ և մեր մառան

Որ քեզ հային անձկաբեկ:

Յայնժամ գնդոյշ բերանս անմեղ:

Օրհնէ գալուստդ ցնծալի,

Գոչէ ձայնով քեզ սիրազեղ

ԲԱՐԻ ԵԿԱՐ, ՆՈՐ ՏԱՐԻ:

Փոխան քուկին ընծայներդ:

Ահա հոգւոյս նախերգան

Առ քեզ ձայնէ ի հեծ սիրոյդ

ԲԱՐԵԱՒ ԵԿԱՐ, ՆՈՐ ՏԱՐԻ:

Ի. Գ. ՊԵՏԻՐՅԱՆ

4 Յունուար 1889

Կ. Պոլիս

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՐԱՐՆԵՐ

Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը բազմաթիւ երեսփոխանաց, վարչութեան անդամոց, Տեսուչ խորհրդոց, Թաղ. Խորհրդոց և այլ երևելի Ազգայնոց՝ եկեղեցական և աշխարհական, շնորհաւորական այցելութիւններն ընդունեցաւ յԱզգ. Պատրիարքարան. Միևնոյն անձինք երուսաղէմատուն ևս երթալով, Ամեն. Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հայրը շնորհաւորեցին.

Յունաց Պատրիարքական Դեր. Փոխանորդը Ս. Ծննդեան երկրորդ օրը ընկերակցութեամբ մի քանի անձանց Պատրիարքարան եկաւ և Ծննդեան տօնը շնորհաւորեց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. Այնուհետև Դեր. Փոխանորդը առաջնորդութեամբ դպրաց Մայր եկեղեցի իջաւ և աղօթեց.

Պուրկարաց Դեր. էջլարքն ալ իւր գործակատարին հետ Ազգ. Պատրիարքարան երթալով Ծննդեան տօնը շնորհաւորեց.

Նիկովիդիոյ ազգայնոց կողմէ պատգամաւորութիւն մ'ալ Պատրիարքարան երթալով Ս. Ծննդեան տօնը շնորհաւորեց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր և Պատրիարքական Դեր. Փոխանորդին.

Ազգ. երեսփոխանաց և վարչութեան անդամոց առ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն ներկայացման առթիւ Ազգ. Ժողովոյ Ատենապետի ինչպէս նաև Նորին Սրբազնութեան կողմէ փոխադարձ ատենաբանութիւններ եղան որք Ազգ. գործոց ուղղութեան մասին յոյսեր և խոստումներ կարտասանէին.

Պատրիարքական Դեր. Փոխանորդ Հայրն յայնուն Ս. Պատրիարք Հօր փոխադարձ այցելութեան գնաց Ասորւոց Կաթողիկոսական փոխանորդին.

Երուսաղիմայ Պատրիարք Ամեն. Յարութիւն Սրբազան երեքշաբթի օր Բ. Դուռն երթալով, Երուսաղիմայ վերաբերեալ ինչ ինչ կարևոր խնդրոց վրայ տեսակցութիւն մ'ունեցաւ Բարձր. Մեծ Եպարզօսին հետ.

Կրօն. Ժողովն որ տօնական օրերու պատճառաւ իւր նիստերը դադարեցուցած էր, յառաջիկայ երկուշաբթի օր ի նիստ ալիսի գումարուի.

Ուսումնական Խորհուրդն ալ մի քանի կարևոր խնդրոց կարգադրութեան համար յառաջիկայ երկուշաբթի օր պիտի գումարի ընդ նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր.

Բաղաքական Ժողովն չորեքշաբթի օր ի Ղալաթիա գումարուելով, Պատրիարքարանի վերաշինութեան համար յանձնաժողով մը կազմեց, որոյ անդամք են.

Վսեմ. Արիկ էֆ. Ունճան
Սեպուհ Պէյ Մաքսուտեան
Մեծ. Յովհաննէս էֆ. Եսայեան
Յարութիւն Նորատունկեան
Ներսէս Ներսէսեան

Բաղ. Ժողովը որոշեց յաջորդ նստին Պատրիարքարանի գրամական վիճակին վրայ խորհրդակցիլ և Կեդր. Մետուկի ելևմտացոյցը պատրաստել.

Վեհ. Սուլթանը ըստ խնդրանաց Ազգ. Պատրիարքարանի բարեհաճեցաւ 1000 ոսկի նուիրել Կեդր. Մետուկի անձուկ վիճակին նպաստելու համար.

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը չորեքշաբթի օր Պէշիկթաշ երթալով, այցելութիւն տուաւ Վսեմ. Յարութիւն փաշայի.

Մայր եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը 300 ղըշ. նուիրեց հանգուցեալ Մանավեանի որբերուն ի նպաստ բացուած հանգանակութեան.

Դոհութեամբ իմացանք որ Ազգ. երեսփոխան և Մայր եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհրդոյ անդամ Յարութիւն էֆ. Մոստիշեան և նոյն խորհրդոյ անդամ Յարութիւն էֆ. Շէքէրճեան Դում-Գարուի Պէշեան և Լուսաւորչեան վարժարանաց մի քանի աղքատիկ աշակերտաց և աշակերտուհաց ղգեստ նուիրեր են Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ.

Մայր եկեղեցւոյ Արժ. Տ. Եղիշէ քահանայ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն ամեն ազգայնոց՝ եկեղեցական և աշխարհական որք իւրեանց ներկայութեամբ պատուած էին իւր ողբացեալ Երեցուհւոյն յուղարկաւորութեան հանդէսն.

Դեր. Դրիգորիս Եպիս. Ալէքսանդրեան Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ վաղը Դում-Գարուի Ս. Յարութիւն եկեղեցին, եկեղեցւոյ շինութեան սկզբնապատճառ եղող բարերարին՝ Յարութիւն Ամիրայի և բոլոր նուիրատուաց ու աշխատաւորաց յիշատակին համար.

Ճաւօք սրտի իմացանք թէ Մանգուլէի էֆ. քեար և Ճէրիտէի Շարգիէ լրագրերը միամեայ դաշդարման դատապարտուեր են.

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՇՈՒՐՋ ՁՆՈՒՄՆՈՎ

ԹԱՐԳՄԱՆՆԵՑ Բ. Մ. ՊՕՋԱՃԵԱՆ

Հռչակաւորն ժիւղ վէշնի Ուղեւորութիւն յերկրէ
ի Լուսին անուն հետաքրքրաշարժ վիպասանութեան շա-
րունակութիւնն եղող սոյն վէպը կը վաճառուի բոլոր
գրաւաճառաց քով:

Գին 8 դրուշ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ

Աշխատասիրեաց

Բ. Մ. ՊՕՋԱՃԵԱՆ

Հետեւողութեամբ հռչակաւոր քերականաց
Լաուսի, Կէւարի, Պաշէի եւ Լաուիվէ Ֆլետտի
Սոյն ընդարձակ քերականութիւն իւր մէջ կը բո-
վանդակէ Ֆրանսերէն լեզուի բոլոր կանոններն ու սկզբ-
բունքներն, հանդերձ գործնական հրահանգներով, եւ
այնպիսի օւտակար ծանօթութեամբ որք յարդ կը
պատշտին ուրիշ քերականութեանց մէջ: Մայրաքաղաքիս

գլխաւոր վարժարանք սոյն գործը գնահատելով, ար-
դէն ընդունած են իրենց ուսմանց ծրագրին մէջ:

Գին 7 դահեկան

Դիմել կեդրոնական գրատուն, Չագմագճըլար թիւ 56:

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐԲ Բ ՈՒ Ա Գ Ի Տ ՈՒ Թ Ե Ա Ն

Ընդարձակ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

Աշխատասիրեաց

Յ. Գ. ՓԱՆԱԳԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ Բ.

Մանկավարժական նոր եւ դիւրուսոյց եզանակաւ
եւ պարզ դիւրամբունքի ապացուցութեամբ կը խօսի
հետեւեալ նիւթոց վրայ.

Չափք, կշիռք եւ դրամք. — Տասնորդական կոտո-
րակք. — Յատկութիւն թուոց. — Հասարակ կոտորակք. —
Թուրքիոյ հին եւ նոր չափուց եւ կշռոց բաղդատու-
թիւնը. — Թուրքիոյ հին եւ նոր չափուց եւ կշռոց գինե-
րու բաղդատութիւնը. — Իւրաքանչիւր դասի վրայ
հրահանգք եւ գործնական խնդիրք, ընդամենն իրր
500. — Ձանաղան ցուցակներ, են. եւ այլն:

Գին 5 դրուշ

— 46 —

պատմութեան, և ինկաւ բաղմոցին վրայ
մտմուալով. «Ալեքսանտրին միաց հաւատա-
րիմ իւր խոստմանց»:

Մեր Շանբանեայի գինուոյ պաշարը
սպառած էր, ձիերնիս ալ լծուած: Այս
անձը ինձ ընկերանալ հրաւիրելուս զղջացի:
Անսահմանելի ատելութիւն մը և տեսակ մը
սարսափ կ'ազդէր ինձ: Բայց անխոհեմ
հրաւէրս ետ առնլոյ ժամանակն անցած
էր, և ինձի հետ կառք մտաւ:

Ջճանապարհայն, անկից քիչ մը տե-
ղեկութիւններ ստանալ կը ջանայի իւր
նախկին տիրոջը, իւր պաշտպան Վլատիմի-
րի և Ալեքսանտրինի վրայ: Ըսի իրեն թէ
կարելի է կրնամ տեղեկութիւն տալ նոցա
մասին: Սակայն չ'ուզեց և ոչ մի տեղեկու-
թիւն հաղորդել այդ մասին:

Կարծես թէ զղջացած էր այնքան ան-
կեղծ ինձ ըրած խոստովանութեան վրայ
գինի խմած ատեննիս, և մնաց լռիկ այն-
պէս, յետոյ քնացաւ: Երեկոյին բնակարանս
հասանք, այսինքն երջանիկ տարեդարձ մը
տօնելնէս մի օր առաջ: Իմացուցին թէ կի-
նըս անհանգստութենէն պառկած էր, որ-
չափ որ ալ անհամբեր էի զայն վերստին

— 47 —

տեսնելու, այսու հանդերձ չ'ուզեցի զինքն
արթնցնել, քանզի չ'ունէի սրտիս մէջ և
ոչ մի փափաք՝ զոր նորա հանգստութեան
զոհելու միշտ պատրաստ չ'ըլլայի:

Հետեւեալ օրը, որպիսի՜ խանդաղա-
տանօք կինս զիս պատուեց: Որպիսի՜ վար-
դագոյն քաղցրութիւն մը կար այտիցը վը-
րայ, և ի՜նչ փայլ աչացը մէջ: Մանուցի
իրեն ընկերոջս այցելութիւնը: Մեզ հետ
ճաշելու կարողութիւնը չունէր տակաւին,
սակայն չի մերժեց զիս, և խոստացաւ ճա-
շին աւարտմանէն յետոյ իջնել:

Դրացեացս մեծագոյն մասն հրաւիրե-
ցի ամուսնական այս տարեդարձիս: Պաշ-
տօնակալը ներկայից ակնարկները իրեն
դարձուց իւր չողջողուն համազգեստով,
պատուանշաններով, իւր գեղեցիկ դէմքով,
և առնական գիրքով, և ամենաթիր ալ-
նածութեան առարկայ եղաւ: Նախ և ա-
ռաջ նորա ներկայութիւնը խօսակցութեան
արգելք չ'ըլլար, սակայն հետզհետէ ինքն
անձամբ քաջալերեց իմ կոչնականներս իւր
ազատ բնաւորութեամբ և իւր զուարթ եւ
ռանդով: Շատ զուարթ ընթերցիւնք. և
լուր տուի կնոջս որ իւր կենաց գաւաթ կը
պարպէինք:

Վայրկեան մը ետքը, կինս եկաւ, տա-
կաւին դեղնած էր և տկարացեալ: Ներ-
կայ հանդիսականք ոտքի ելան նորա ներ-

Սոյն Գումարակալ Գրքանի Բառարանս Հակառակ իւր փոքր ծաւալին ու համեմատ գնոյն՝ կը պարունակէ գրեթէ մեծ բառագրոց չափ բառ եւ ոճ։ Անձուկ միջոցի մէջ հեղինակն յաջողած է յաճախ դետեղել աշխարհաբար բառերուն եւ ոճերուն քով՝ գրաբար համանիշներն ալ, որք անհրաժեշտ են մատենագրական գործոց թարգմանիչներուն։ Ի հարկի բառերուն տաճկերէններն

ալ դրուած են, որոյէս եւ անկանոն արտասանութիւնք։ Սոյն նիւթական ու բարոյական առաւելութիւններէն զատ՝ կարեւոր թերի մ'ալ կը ընու Գրքանի Յառագիրքս, որուն կցուած է պատմական, աշխարհագրական ու դիցարանական անուանց բառարան մը։ Բառագիրքս վերնագրեալ հատուած մ'ալ՝ ուր համառօտիւ կ'աւանդուին բառակազմութեան կանոնք՝ եզական գործ մը կը կացուցանէ Գրքանի Ծռանսահայ Բառագիրքը։

Գինն է միայն 12 դահեկան։

Կազմեալ Անդղիական Հաստատուն կազմով

ՆՈՐ ԱՂԹԱԳԻՐԲ

ՊԱՆՏԱՏԼԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համառօտ եւ փոքրիկ Աղթագիրք մը որ շատ յարմարութիւն ունի ընտանեաց համար եկեղեցւոյ մէջ գործածելու, եւ կը պարունակէ օրուան ամբողջ աղթքներն։

ՏԵՐ-ԽԱՐԱԳԻՐ

Մ. Յ. ՄԷԼԻՖԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ—Մ. ՍԱՐԵԱՆ

— 48 —

կայութեան։ Մօտեցայ իրեն ներկայացնելու համար զօսարանին, բայց իրեն դարձած պահուս, տեսայ նստած աթոռին վրայ, անշարժ եւ տկարացած։ Նոյն պահուն կոջնականներս կը պոռային։ «Ընդունեցէք, Տիկին, մեր սրտագին յարգանքները՝ ձեր ծննդեան տարեդարձին առթիւ»։

Կինս մօտեցաւ պաշտօնակալին։ «Ծնորդակալ եմ ի ձէնջ, ըսաւ, պարոն»։ Սակայն այս խօսքերը արտասանած պահուն, իսկոյն մեռելի պէս դեղնեցաւ, եւ անձանչ ինկաւ բաղկացս մէջ։ Պաշտօնակալը բառ մը չի մըմնջեց, եւ դաժան աչօք անոր նայեցաւ։

Կինս սենեակ տարի վերստին։ Սեղանատուն վերադարձայ։ Հոն էր տակաւին, լռիկ ստուերի մը պէս, աչերն այն դուռն տնկած ուրկէ կինս դուրս ելաւ։

Ճաշէն վերջ, սփռի ելաւ առանց բան մը ըսելու, եւ անհետացաւ։

Գտայ զայն օր մը, այն՝ զոր այնչափ կը սիրէի, գտայ միամիտակ որ կուլար գաղտնի կերպիւ, եւ գացի միացայ անոր՝ որուն յաւիտենական հաւատարմութեան երդումն ըրած էի։ Ախոյեանիս եւ ինձ համար աշխարհ նեղ կուգար... Մենամարտութեան մէջ երկուքս ալ ինկանք, նա մեռաւ, իսկ ես խեղանդամ մնացի սրունքէս։

Վ Ե Ր Ջ

— 45 —

ռանգս կը զարհուրեցնէր, եւ ոչինչ կը տըկարացնէր յոյսերս։ Ձեզաւ վայրկեան մը ուր գտնուած կացութենէս դանգատէի։ Ընդհակառակն, աւելնով մը կը գոչէի. «Գոհանամ Աստուծոյ, զինւոր եմ» եւ կը ծիծաղէի տիրոջս վրայ մտածելով։

Տեսակ մը մոլեգնութեամբ կը դնէի ոտքս այս պատերազմական ասպարէզին մէջ, ուր բազմաթիւ մարդիկ կը տապալին, ուր մահուան արհաւիրքը այնքան զօրաւոր առաքինութիւն մ'է, եւ այն՝ օր մը առաջ, ոչինչ էր, մէկ րոպէի մէջ կրնայ ստանալ բարձր գիւրք մ'։ Վստանգները անվիհեր կը դիմագրաւէի։ Իւրաքանչիւր նեղութիւն ինձ համար բաղդի հաճոյալի զրադում մ'էր, իւրաքանչիւր մարտ յառաջապահ զօրաց հետ սանդուղի մը աստիճանն էր՝ որ զիս Ալեքսանտրինի կը մօտեցնէր։

Խոստումէ մը վերջ, ուր վաղերով անցնել պէտք եղաւ կամուրջի մը վրայէն գընդակներու կարկուտի մը տակէն, պատուոյ առաջին աստիճանը ընդունեցայ, եւ ընկերակցացս միաձայն հաւանութեամբ, արժանացայ այս պատուոյն։

Հոս՝ պաշտօնանկը վերջ տուաւ իւր